

по–перше, труднощі перехідного періоду зумовлюють переживання підлітком тривоги та свідчить про невірноважений стан дитини. Вона весь час чогось боїться, боїться зробити щось не так;

по–друге, розчарування, яке виникає через реальні або уявні перешкоди, що заважають досягненню мети. Учні, яким притаманна фрустрація, як правило бояться невдач, бояться бути обманутими, і тому вони не рішучі в своїх діях;

по–третє, підвищена психологічна активність, прагнення до лідерства через застосування сили до інших людей виявляє у старших підлітків агресію;

по–четверте, ускладнення у зміні визначеної суб'єктом діяльності за умов, що така перебудова справді потрібна. Підліткам важко пристосуватися до ситуації, яку диктує дійсність, вони не можуть перебудуватися в будь-якій ситуації. Такі діти не підготовлені до будь-яких змін в тих чи інших обставинах. Саме ці чинники в певних випадках і спонукають старших підлітків до девіантної поведінки.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці програми профілактики девіантної поведінки в підлітковому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : учеб. пособие для студентов вузов/ Г. С. Абрамова. – Екатеринбург: Делова книга, 2002. – 704 с.
2. Говорун Т. В. Кікінеджі О. М. Тендерна психологія: Навч. посіб. – К.: Академія, 2004. – С. 198 – 250.
3. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С.Кон. – М., 1989. – 255 с.

Пшик С.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г.М.

ПЕРФЕКЦІОНІЗМ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Особистість впродовж життя стикається із таким поняттям, як перфекціонізм. Його прояви можна помітити в своїй поведінці або в поведінці інших, оскільки людям властива така риса, як бажання бути в чомусь кращими: чи то у певному виді діяльності, в професійних здобутках, чи в матеріальному плані тощо.

Існування перфекціонізму не в останню чергу пов'язане з тим, що протягом багатьох епох ідея прагнення до досконалості була одним з рушійних мотивів і принципів в житті людини і суспільства, уявлення про ідеал формували фундамент світогляду і самосвідомості людини, задавали його місце і роль в соціумі, історичному процесі, в природі і світобудові в цілому, визначали напрямки його розвитку.

Проблема перфекціонізму як психологічна категорія досліджується переважно за кордоном. Останнім часом ця тема висвітлювалася у роботах російських науковців (Н. Гаранян, С. Степанов, І. Грачова, С. Єніколопов, Є. Соколова, П. Циганкова, А. Холмогорова, Т. Юдеєва, В. Ясная) та українських учених (І. Гуляс, Л. Данилевич, О. Лоза, Г. Чепурна). Основний доробок у дослідженні перфекціонізму належить зарубіжним ученим (Д. Барнс, С. Блатт, Р. Фрост, П. Х'юїтт, Г. Флетт, Д. Хамачек, Д. Боучер, Л. Девідсон, Р. Слейні, Л. Террі-Шорт, Р. Оуенс, П. Слейд).

Розробці даного питання присвячено достатню кількість наукових робіт, проте проблема впливу перфекціонізму на становлення особистості в студентському віці є недостатньо вирішеною.

Метою статті є теоретичне дослідження феномену «перфекціонізм» з психологічної точки зору.

Особливу актуальність проблема вивчення перфекціонізму набуває у зв'язку зі зменшенням ролі морально-етичних цінностей культури в епоху постмодернізму з властивим їй зловживанням сучасними технологіями в задоволенні суспільних потреб, з хаотичною та надзвичайно мінливою системою соціальних норм і правил. Головною проблемою в дослідженні виступає недостатня теоретична та емпірична наповненість поняття «перфекціонізм», його функціональних та дисфункціональних компонентів. Відсутність діагностичного інструментарію значно ускладнює подальше вивчення перфекціонізму, а особливо способи його корекції та профілактики.

У 1965 р. американські психологи М. Холлендер і В. Міссілдайн вперше розкрили феномен перфекціонізму. Вони запропонували розглядати перфекціонізм як особистісну рису, яка характеризується високими вимогами до себе й інших людей, прагненням до бездоганного виконання роботи [1, с. 215].

Р. Фрост з колегами (Frost et al., 1990) також писав, що «працездатне прагнення до висування високих стандартів і дотримання їх, безумовно, саме по собі не є патологічним» [6, с. 27].

Перфекціонізм може поєднувати в собі як конструктивну функцію, проявляючись як психологічний ресурс, що відображає стимул особистості до досконалості і безперервного саморозвитку, визнання власних можливостей і обмежень, так і деструктивну функцію, представляючи собою порушення саморегуляції, що виражається в почутті невдоволення і розчарування в собі, надмірної критики своєї поведінки і у відчутті неконтрольованості життя [3; 4; 6].

Вчені П. Хюїтт і Г. Флетт, які присвятили найбільше праць цьому феномену, розглядають перфекціонізм як прагнення бути досконалим, бездоганим у всьому. Перфекціонізм, на їхню думку, визначає величину особистих стандартів індивідів, незалежно від здатності досягти їх.

У персонологічних теоріях А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Фромма та ін. прагнення до самовдосконалення визнається вродженою динамічною тенденцією (потребою, мотивом, інстинктом тощо) особистості, глибинною спонукальною силою, яка, набуваючи свого предмету, виражається у продуктах професійної діяльності й індивідуальної життєтворчості, надає їм суб'єктивного смислу і суспільної цінності. А. Адлер вважав, що прагнення бути досконалим природне, в тому сенсі, що воно сприяє подоланню вродженого відчуття неповноцінності людини [1]. У свою чергу, А. Маслоу писав, що прагнення досконалості, активне самовдосконалення - показник особистісного здоров'я, а не прояв неврозу [5].

Перфекціонізм в концепції Л. Сільвермана - це форма вираження потреби самовдосконалення, яка є корисною для еволюції людини і людства в цілому, спонукальною силою, яка проявляється в невдоволенні людини «тим, що вона собою являє» і жагучим прагненням «стати тим, ким вона повинна бути» [7, с. 20].

На думку Л. Сільвермана, оцінка перфекціонізму культурно детермінована. У суспільстві, заснованому на принципі конкуренції, спостерігається тенденція, коли прагнення до досконалості, самовдосконалення сприяє розвитку людини як конкурентоспроможної у якійсь суспільно визнаній сфері, тоді перфекціонізм заохочується, а людина сприймається суспільством як така, що має талант, здатна змагатися на національному й інтернаціональному рівні. Коли ж прагнення до досконалості застосоване до сфери, яка суспільством розцінюється як «непотрібна, невідповідна», перфекціоніста засуджують і вважають невротиком [7, с.25].

Перфекціонізм нерідко асоціюється з мотивацією досягнення, і в якості показників перфекціоністської мотивації розглядається прагнення змагання із самим собою (самоперевершування), досягнення вищих результатів, переживання успіху в значущій діяльності й уникнення невдачі [3].

Д. Хамачек виокремлює адаптивний (нормальний) та дезадаптивний (невротичний) перфекціонізм. Адаптивний перфекціонізм передбачає встановлення досяжних стандартів, здатність відчувати задоволення від виконаної роботи, можливість зміни еталонів відповідно до ситуації, прагнення до успіху та у разі неуспіху відчуття, пов'язані з розчаруванням і докладання нових зусиль. Особливістю останнього виду перфекціонізму, на відміну від першого, є встановлення для себе занадто високих стандартів, які не залишають можливості допускати помилки, нездатність відчувати задоволення від роботи, мотивація уникнення помилки, а у разі поразки - жорстока самокритика, компульсивні тенденції [2, с. 22].

Перфекціонізм особистості як явище сучасного життя може бути пов'язаний не тільки з дезадаптацією, а й з нормальним адаптивним існуванням. Коли людина отримує позитивний настрій від старанної роботи та її блискучих результатів, прагне до самовдосконалення і в наслідок цього досягає заслуженого успіху. Сьогодні цінуються професіоналізм, інтелект, прагматизм, добробут. Сучасний світ робить ставку на успішних, цілеспрямованих людей, які знають, що їм потрібно від цього життя, і вміють досягати висот.

Висновки. Різні погляди на феномен перфекціонізму, його визначення та вплив на особистість дають нам підстави стверджувати, що на питання про його феноменологічну належність не існує єдиної, загальноприйнятої відповіді, адже перфекціонізм - це складне та багатовимірне явище.

Також серед науковців немає єдиного погляду на характер впливу перфекціонізму на особистість, й численні дослідження наводять докази як негативного, так і позитивного його значення. На нашу думку, характер впливу перфекціонізму на особистість та її життєдіяльність залежить від багатьох чинників, у тому числі від рівня його розвитку та сформованості. Відтак актуальним напрямком дослідження даного феномену є емпіричне підтвердження впливу перфекціонізму на становлення особистісної зрілості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Индивидуальная психология / А.Адлер История зарубежной психологии. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – С. 131 – 140.
2. Гаранян Н.Г. Перфекционизм, депрессия и тревога / Н.Г.Гаранян, А.Б.Холмогорова, Т.Ю. Юдеева // Московский психотерапевтический журнал. – 2001. – № 4. – С. 18 – 49.
3. Гуляс І.А. Перфекціоністські настанови як чинник професійної готовності майбутніх практичних психологів: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І.А. Гуляс. – Івано-Франківськ, – 2007. – 21 с.
4. Ларских М. В. Конструктивные и деструктивные характеристики перфекционизма учителя / М.В. Ларских // Вестник государственного университета управления. – М., 2011. – № 4. С. 146 –154.
5. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
6. Ясная В.А. Перфекционизм: история изучения и современное состояние проблемы / В.А.Ясная, С.Н. Ениколопов // Вопросы психологии. – М.,2007. – № 7. С. 25–47.
7. Silverman L.K. Perfectionism / Silverman L.K. // International handbook of giftedness and talent. – 1995. – Vol. 53 – № 8 – P. 20–25.